Valiokunnan lausunto PeVL 57/2025 vp– HE 61/2025 vp

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta (HE 61/2025 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- lainsäädäntöneuvos Kristiina Koivukari, oikeusministeriö
- professori Päivi Korpisaari
- apulaisprofessori Anu Mutanen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- professori Elina Pirjatanniemi

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

Esitykseen sisältyy lakiehdotusten suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskeva jakso. Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Valmis
5.0

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Arvioinnin lähtökohtia

(1) Raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito ehdotetaan säädettäväksi rangaistavaksi ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle ehdotetaan säädettäväksi törkeä tekomuoto.

(2) Törkeän tekomuodon säätäminen ankaroittaisi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon rangaistuksia. Ankaroittamisperusteet vastaavat asiallisesti törkeässä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä koskevassa rikoslain 20 luvun 20 §:ssä säädettyjä ankaroittamisperusteita. Näitä ovat lapsen erityisen nuori ikä, se, että kuvassa esitetään myös lapseen kohdistuvaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi, rikoksen tekeminen erityisen suunnitelmallisesti ja rikoksen tekeminen osana rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi edellytetään, että rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä.

(3) Säädettäväksi ehdotettava väkivaltakuvauksen hallussapitoa koskeva kriminalisointi kattaa vain kaikkein raainta väkivaltaa esittävät kuvat ja kuvatallenteet. Säännös soveltuu hallussapitoon, mutta ei pääsyn hankkimiseen kuviin tai kuvatallenteisiin. Lähtökohtana on siis se, että tiedon vastaanottaminen kuva- ja kuvatallenteita katselemalla on sallittua, mutta niiden hallussapitäminen rangaistavaa.

Suojattavat oikeushyvät

(4) Lainmuutoksilla vahvistetaan esityksen perustelujen (s. 13) mukaan useiden oikeushyvien rikosoikeudellista suojaa. Tällaisia oikeushyviä ovat erityisesti lapsen terveys, koskemattomuus ja häiriötön kehitys. Perustelujen (s. 39) mukaan väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisoinnilla suojataan yleistä järjestystä ja moraalia sekä välillisesti eläinten ja ihmisten henkeä ja terveyttä. Uusilla hallussapitorikoksilla ja ankarampaan rangaistuskäytäntöön johtavilla lainsäädäntömuutoksilla tavoitellaan rikosten tekemistä estävää vaikutusta sekä siitä seuraavaa suojeltavien oikeushyvien tehokkaampaa suojaa. Tämä koskee niin rangaistusten yleisestävyyttä (yleinen rikoksia ennalta estävä vaikutus) kuin myös jo tuomittuun rikoksentekijään kohdistuvia uusien rikosten tekemistä estäviä vaikutuksia (erityisestävyys).

(5) Ehdotetuilla muutoksilla pyritään vaikuttamaan lasta seksuaalisesti esittävien kuvien ja raakaa väkivaltaa esittävien kuvien kysynnän ja tarjonnan vähentämiseen ja edelleen siihen, ettei kukaan joutuisi seksuaaliväkivallan tai raa'an väkivallan kohteeksi kuvamateriaalia valmistettaessa. Lisäksi muutoksilla pyritään siihen, että rikoksista tuomittavat rangaistukset vastaisivat nykyistä paremmin rikosten moitittavuutta ja vakavuutta.

(6) Perustuslakivaliokunnan mukaan kriminalisoinnille on oltava painava yhteiskunnallinen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (ks. esim. PeVL 23/1997 vp, PeVL 61/2014 vp ja PeVL 9/2016 vp). Valiokunta on todennut lainsäätäjän liikkumavaran olevan kriminalisointien suhteen varsin väljä (PeVL 7/2025 vp, kappale 16, PeVL 23/1997 vp, s. 2/I). Lainsäätäjän harkintavalta ei kuitenkaan ole rajaton (ks. esim. PeVL 9/2016 vp, s. 5—6, PeVL

18/2007 vp, s. 6). Valiokunta on lausuntokäytännössään (esim. PeVL 29/2001 vp, s. 4, PeVL 5/2009 vp, s. 3, PeVL 38/2025 vp, kappale 13) todennut, ettei rikoslakia tule käyttää symbolisessa tarkoituksessa.

(7) Perustuslakivaliokunnan mukaan hallussapidon rangaistavaksi säätämisen tulee olla poikkeuksellista ja mahdollista vain, jos rangaistavuudelle on esitettävissä suojeluintressin painavuuteen liittyvät poikkeukselliset perusteet (PeVL 23/1997 vp, s. 4/I). Tällainen painava hallussapidon kriminalisointia poikkeuksellisesti puoltava peruste on voinut liittyä lapsen suojaamiseen seksuaaliselta hyväksikäytöltä (PeVL 23/1997 vp, 4/I ja PeVL 13/2004 vp, s. 2/II). Sen sijaan eräissä muissa sääntely-yhteyksissä perustuslakivaliokunta on katsonut, että hallussapidon kriminalisoinnille ei ollut esitettävissä suojeluintressin painavuuteen liittyviä poikkeuksellisia perusteita eikä ehdotettu sääntely ollut oikeassa suhteessa sen taustalla olevan intressin suojaamiseksi, jolloin kysymys on ollut lakiehdotuksen säätämisjärjestykseen vaikuttavasta kysymyksestä (PeVL 26/2004 vp, s. 4 ja PeVL 5/2009 vp, s. 3/II). Väkivaltakuvauksen levittämisrikosta säädettäessä oli perustuslakivaliokunnan mukaan suhteellisuusvaatimukseen nähden olennaista, että rangaistussäännös kohdentui väkivaltakuvausten kaupan pitämiseen ja levittämiseen (PeVL 23/1997 vp, s. 4).

(8) Perustuslakivaliokunnan mielestä asiayhteydet, joissa valiokunta on pitänyt pelkkään hallussapitoon liittyviä kriminalisointeja ongelmallisina, poikkeavat nyt arvioitavasta tilanteesta. Valiokunta korostaa, että erityisesti lapsen terveyttä, koskemattomuutta ja häiriötöntä kehitystä koskevilla oikeushyvillä voidaan katsoa olevan kytkentä myös perustuslain 19 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan julkisen vallan on edistettävä väestön terveyttä ja tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Valiokunta pitää tältä osin sääntelyn suojeluintressiä tärkeänä ja painavana. Sen sijaan suhteellisuusvaatimuksen osalta kysymyksiä herättää se, että tämän saman tunnusmerkistön alla on kriminalisoitu sekä ihmisiä että eläimiä koskevan väkivaltakuvauksen hallussapito.

Sananvapaus ja laillisuusperiaate

(9) Ehdotettu sääntely on merkityksellistä perustuslain 12 §:ssä turvatun sananvapauden kannalta. Perustuslain 12 §:ssä turvattu sananvapaus sisältää oikeuden ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Sananvapaussäännöksen keskeisenä tarkoituksena on sen esitöiden mukaan taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin (HE 309/1993 vp, s. 56/II).

(10) Perustuslain sananvapaussääntely kieltää ennakkoesteiden asettamisen viestinnälle, mutta sallii esimerkiksi rikos- ja vahingonkorvauslainsäädäntöön perustuvaa sananvapauden käytön jälkikäteistä valvontaa samoin kuin sananvapauden käyttöä koskevien järjestysluonteisten määräysten antamisen lailla (PeVL 19/2008 vp, s. 4/II). Sananvapauden asema perusoikeutena kuitenkin rajoittaa mahdollisuuksia puuttua jälkikäteenkään sen käyttöön. Näihin rajoituksiin sisältyy vaatimus julkisen vallan toimenpiteiden oikeasuhtaisuudesta sekä sääntelyn täsmällisyydestä sananvapauden käyttöön puututtaessa (PeVM 14/2002 vp, s. 4/I, PeVL 60/2001

vp, s. 2/II). Esimerkiksi pitkälle menevät ja väljät poliittisen ilmaisuvapauden käytön kriminalisoinnit voivat olla sananvapauden kannalta ongelmallisia (PeVL 26/2002 vp, s. 2/II).

(11) Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Perusoikeusuudistuksen yhteydessä säännöksen katsottiin mahdollistavan kuvaohjelmien levittämisen ikärajoihin perustuvan rajoituskäytännön jatkumisen. Uudistuksen perustelujen mahdollisuus ennakolliseen rajoittamiseen koskee ennen kaikkea raaistavia väkivaltakuvauksia (HE 309/1993 vp, s. 57). Lainsäätäjän voidaan siten esityksen perusteluissa (s. 20) kuvatuin tavoin katsoa antaneen tällaisille väkivaltakuvauksille ja lasten suojelemiselle niiltä erityisen painoarvon tulkittaessa hyväksyttäviä perusteita sananvapauden rajoittamiselle.

(12) Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus ilmaista ja julkaista tietoja, mielipiteitä ja viestejä sekä oikeus vastaanottaa niitä. Sopimuksen 10 artiklan 2 kappaleessa on rajoituslauseke, jonka mukaan sananvapautta voidaan rajoittaa, jos rajoituksista on säädetty laissa ja jos ne ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa muun muassa epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi tai muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi.

(13) Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisällön mukaan rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU-tuomioistuimen käytännössä laillisuusperiaatteelle on annettu käytännössä vastaava ydinsisältö, jossa on korostettu rikossääntelyn ennustettavuutta eli sitä, että säännöksen sanamuodon perusteella voidaan ennakoida, mikä on rangaistavaa (ks. esim. PeVL 20/2022 vp, kappale 11, PeVL 12/2021 vp, kappale 57, PeVL 20/2018 vp, s. 2, PeVL 10/2016 vp ja PeVL 6/2014 vp, s. 3/I).

(14) Esityksen perustelujen (s. 33) mukaan myös eläimiin kohdistuva väkivallan esittäminen voisi kuulua väkivaltakuvauksen hallussapitoa koskevan säännöksen soveltamisalaan. Raa'an väkivallan esittämisenä voitaisiin pitää erityisesti sitä, jos ihmiseen tai eläimeen kohdistuvan raa'an väkivallan itsetarkoituksena on ollut kärsimyksen aiheuttaminen tai raa'an väkivallan esittäminen tai kuvaaminen.

(15) Perustuslakivaliokunta kiinnittää sääntelyn täsmällisyyden ja ennustettavuuden osalta huomiota siihen, että eläimiin kohdistuvan väkivaltakuvauksen osalta lienee jossain määrin epäselvempää, milloin väkivaltaa voidaan pitää säännöksessä tarkoitettuna raakana väkivaltana. Tavanomaiset metsästyksestä, kalastuksesta tai vastaavasta kotitalouden toiminnasta otetut kuvat ja videot rajautunevat selkeästi säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Hankalammin arvioitavia voivat olla tilanteet, jossa eläimen surmaamiselle ei ole ns. järkevää perustetta eikä eläin tunne tai kykene ilmaisemaan kärsimystä ihmiselle havaittavalla tavalla. Raa'an väkivallan esittämisen käsite vastaisi kuitenkin lainkohdan perustelujen (s. 32) mukaan rikoslain 17 luvun 17 §:n määritelmää ja soveltamisalaa. Lakivaliokunnan on valtiosääntöisistä syistä syytä täsmentää sääntelyä.

(16) Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että säännöksen 2 momentissa säädettäväksi ehdotettu soveltamisalarajaus, jonka mukaan väkivaltakuvauksen hallussapitona ei pidetä sellaista kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoa, jota on kuvan tai kuvatallenteen ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä hyväksyttävänä, on kriteerinä varsin avoin. Kuten esityksen perusteluissakin (s. 29) tältä osin on kuitenkin tuotu esiin, on käsite rikoslaissa suhteellisen vakiintunut. Perustuslakivaliokunnan mielestä säännöksen kannalta merkityksellisenä on pidettävä sitä, että perustuslain 16 §:n 3 momentissa turvataan tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Helsingissä 12.12.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Heikki Vestman kok
varapuheenjohtaja Wille Rydman ps
jäsen Fatim Diarra vihr
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Teemu Keskisarja ps (osittain)
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Johannes Koskinen sd
jäsen Jarmo Lindberg kok
jäsen Mats Löfström r
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Johanna Ojala-Niemelä sd
jäsen Onni Rostila ps
jäsen Ville Skinnari sd
jäsen Johannes Yrttiaho vas

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Johannes Heikkonen